

Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği

Dr. Müjgan Hacıoğlu Deniz (Istanbul University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. Elif Haykır Hobikoğlu (Istanbul University, Turkey)

Economic Evaluation of Women Employment in the Context of Development Index According to Gender: Case of Turkey

Abstract

In this study which aims to analyse the current situation of women employment in Turkey and its future perspective in the context of measurement of development index, an evaluation of Turkey's position at the range of global gender inequality and improvement policies considering future have been discussed. For this purpose in the context of development index based on gender, some important parameters such as wage differentials according to gender, employment participation rate according to gender, rate of women professionals at managerial position and income distributions according to gender were tried to be measured by means of basic indicators such as rate of literacy, rate of people getting higher education, representation rate at parliaments according to gender and life expectancy.

JEL codes: J16, I21

1 Giriş

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri farklı göstergelerin bileşenlerinden oluşurken yine de tek başına bütüncül bir gelişme göstergesi değildir. Nitekim, İnsani Gelişme Endeksi yüksek olan bazı ülkeler maalesef toplumun her kesimi için eşit bir gelişme seviyesi sunamamaktadırlar. Aksine, kişi başı milli gelir veya eğitim, sağlık imkanları yüksek bir gelişme oranını yansıtsa da toplumun diğer yarısı olan kadınların aynı gelişmişlik düzeyini yakalayamadığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde Kalkınma Programı (UNDP) ofisi tarafından 1990 yılından itibaren yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarında o dönemin öne çıkan iktisadi konuları ve güncel sorunları ele alınmakta, aynı zamanda da eğitim, sağlık ve gelir göstergelerinden oluşan İnsani Kalkınma Endeksi yayınlanmaktadır. Aynı zamanda belirtmek gerekir ki, bu endeks ve ülkelerin gelişmişlik düzeyleri çok yönlü ve bütüncül bir kalkınma boyutunu yansıtmaktan uzaktır.

Kadının iktisadi ve sosyal yaşamdaki etkinliğini belirlemek için farklı göstergeler ve kriterler kullanılabilir. Kadınların sosyo-ekonomik yaşamdaki ve politik alandaki yeri ile birlikte eğitim ve yaşam göstergeleri açısından kadınların konumuna ilişkin birçok kriteri dikkate alarak bu konuda değerlendirme yapılmaktadır. Şöyle ki, kadınların işgücüne ve ekonomik aktivitelere katılım oranı, sektörel istihdamlardaki kadın oranı, kadınlara ödenen ücret seviyeleri gibi göstergeler ekonomik yaşamda kadının konumunu belirtmektedir. Diğer taraftan, kadın milletvekili sayısı, bakan sayısı, kadın yönetici sayısı, kadın profesyonellerin ve teknik elemanların sayısı gibi ölçütler de kadınların yönetimdeki etkinliğini göstermektedir.

Bununla birlikte, kadının toplumsal yaşamdaki konumunu ve rolünü belirten tüm göstergeleri bir araya getirerek daha genel bir analiz yapmayı mümkün kılan indeksler de oluşturulmaktadır. Bu tür indekslerde, kadınların konumu erkeklerle mukayese edilerek belirlenmekte ve ülkelerin aldığı değerler çerçevesinde ülkeler arasında bir karşılaştırma yapmak mümkün olmaktadır. Sözü edilen bu kriterlerin en önemlilerinden biri, çeşitli kriterlere göre kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliği gösteren Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Gap Index - Gender Inequality Index)'dir. Başka bir endeks ise Beşeri/İnsani Kalkınma Endeksi -Human Development Index- (**HDI**)'nde yer alan göstergelerin kadın-erkek arasındaki eşitsizliğe göre hesaplanarak puanlandığı Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (Gender-Related Development Index- **GDI**)'dir. Bununla birlikte, GDI endeksinde ekonomik, politik ve eğitim ile ilgili göstergeler açısından kadın ve erkek göstergelerinin karşılaştırıldığı endeksler de mevcuttur örneğin; Cinsiyete Göre Yetkinlik (Gender Empowerment Measure GEM), Eğitimde Cinsiyet Eşitsizliği (Gender Inequality in Education), Ekonomik Faaliyetlerde Cinsiyet Eşitsizliği (Gender Inequality in Economic Activity) gibi.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin (Gender Inequality) kadınlar aleyhine açıldığı en dikkat çekici alanlardan biri kadın istihdamı ve bu bağlamda uygulanan ücret politikalarıdır. Küresel çapta toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yoğun şekilde görüldüğü yerler genelde kadınların iktisadi, sosyal ve siyasi hayata katılımları bağlamında ortaya çıkmaktadır. Belirtmek gerekir ki, bu sonuçlara ve dünya genelindeki değerlendirmelere Birleşmiş Milletler tarafından son yirmi yıldır her yıl hazırlanan İnsani Gelişmişlik Raporu ile ulaşabilmekteyiz. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Gelişme Programı (UNDP) tarafından hazırlanan İnsani Gelişmişlik Raporu, gayri safi milli hasılanın ötesinde yoksulluk ve cinsiyet eşitliği gibi endekslere bakılarak hazırlanıyor.

2 İnsani Gelişme Oranlarına ve Cinsiyet Eşitsizliğine Genel Bakış

Birleşmiş Milletler, 1990 yılından beri ‘daha kapsamlı bir refah tanımı elde edebilmek için’ gayri safi yurtiçi hasıladan başka ölçütleri de göz önünde bulunduruyor ve İnsani Gelişme Raporu’nu yayımlıyor. İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)’nin İnsani Gelişme Rapor Ofisi tarafından bağımsız olarak hazırlanır ve bir rapor halinde yayınlanır. HDI milli gelir dışında insanların refahının kısa bir tanımını içerir ve üç boyutlu insani gelişmenin birleşik ölçümünü sağlar. Şöyle ki, uzun ve sağlıklı yaşam beklentisi ya da ‘doğumda beklenen ortalama ömür’ (life-expectancy) ki bu vatandaşların yaşam ömrü ile ölçülür; ‘yetişkinlerde okuryazarlık oranı’ (literacy rate) ile ‘brüt okullaşma oranı’, bu kriterde de ilk, orta ve yüksek okul kayıt oranları esas alınır; son olarak da saygın ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak diğer bir ifade ile ‘satın alma gücü verilerine göre uyarlanmış gelir düzeyi’, bu da satın alma gücü paritesi ve kişi başına düşen gelir ile ölçülmektedir. Ancak İGE’nin, insani gelişmenin tam ölçümünü yapabildiği söylenemez çünkü; endeks cinsiyet veya gelir adaletsizliğini kapsamaz. Ayrıca bu endeks insan hakları ve politik serbestliği ve siyasi hayata eşit katılım ölçüsünü gösteremez. Bununla birlikte, endeks insani gelişmenin ve gelir ile iyi yaşam arasındaki karmaşık ilişkiler hakkında genel bilgi vermektedir. (Kaya, 2009: 1-2)

Bu bağlamda, Dünya Bankası (World Bank)’nın gelire bağlı olarak yaptığı sınıflandırmaya göre yüksek gelir seviyesine sahip ülkelerin önemli bir bölümü cinsiyet eşitliği açısından ilk elli ülke arasında yer alırken İtalya, Yunanistan ve Japonya gibi ülkelerin sıralamanın sonlarında olması dikkat çekici ve üzerinde durulması gereken bir unsurdur. Yine orta üst gelir grubundaki ülkelere Latin Amerika ülkelerinin ve geçiş ekonomisi statüsünde olan ülkelerin diğerlerine göre göreceli üstünlüğü de dikkate değerdir. Diğer taraftan dinamik ve hızla gelişen ekonomisiyle öne çıkan ülkelere biri olarak Türkiye sahip olduğu iktisadi performansa göre çok düşük bir cinsiyet eşitliği düzeyine sahiptir. The Global Gender Gap Report’a göre (2011) **Türkiye 0.5954 puanla 135 ülke arasında 122. sırada yer almıştır.** Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alıp cinsiyet eşitsizliğinin zirvesinde bulunan bir ülke olması dikkat çekicidir.

3 Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi

Son on yıllarda UNDP’nin insani gelişme raporunu hazırlarken dünya kamuoyunun dikkatini ekonomik ilerlemenin mekanik indikatörleri olan GNP ve GDP gibi ölçümlerden halkların yaşam standardını ve refahını daha gerçekçi bir şekilde yansıtan ölçümlere yönelik değiştirmedeki başarısı yadsınamaz. Şöyle ki, HDI elindeki mükemmel olmayan datayla kompleks bir gerçekliği özet bir formda vermeye çalışmaktadır ve kendine özgü kısıtları olsa da, GNP gibi milletlerin ekonomik başarısının başlıca göstergesi olarak kabul görmüş bir endekse karşı bir nevi rakip olarak hizmet etmektedir. (Anand & Sen, 1995: 1) Ancak HDI’nin sahip olduğu kısıtları ve eksikliklerini giderebilmek adına insani gelişme endeksinden farklı olarak **Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi** -Gender Based Development Index- (**GDI**) ile **Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsünü** –Gender Empowerment Measure- (**GEM**) 1995 yılında uygulanması, hayatın her alanında toplumsal cinsiyet uçurumlarının ortadan kaldırılmasını takip etme konusundaki ilerlemenin önemini uluslararası boyutta tanınması açısından çok önemlidir.

GDI ve GEM ölçümleri toplumsal cinsiyet tartışmasına büyük ölçüde katkı sağlarken bir yandan da kavramsal ve yöntemsel sınırlamaları bulunmaktadır. İnsani Gelişme Raporunun yirminci yıl baskısında: ‘**GEM, kadınların ekonomik ve politik hayatta ne oranda rol aldığını ölçer. Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı, üst düzey kadın yönetici sayısı, iş yerindeki teknik ve profesyonel yönetici kadın sayısını baz alarak elde edilen oranlar kadınların ekonomik bağımsızlığının bir göstergesi olarak kullanılabilir**’ denilmiştir. GDI’den farklı olarak GEM seçilen alanlarda fırsat eşitsizliğine maruzdur. Cinsiyete bağlı insani gelişme endeksi gerçek anlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir ölçüsü olmayıp temel bileşenlerinde toplumsal cinsiyet farklılıklarına göre düzenlenmiş HDI’dir ve insani gelişme endeksinden bağımsız olarak yorumlanamaz. HDI ile GDI arasındaki fark üç boyutta saptanan farklılıkların küçük olmasına bağlı olarak küçük olmakta, ancak bu durum toplumsal cinsiyet boşluklarının ilgili olmadığı gibi yanıltıcı bir izlenim vermektedir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyete bölünmüş gelirler ülkelerin dörtte üçü için cinslere göre gelir verisi eksikliği nedeniyle pek gerçekçi olmayan tahminlerin kullanılması şeklinde üstünkörü bir yolla tahmin edilmek durumunda kalmıştır.

Öte yandan, GDI ve GEM görece ve mutlak kazanımları birleştirmektedir. Kazanılan gelir bileşeninde hem gelir düzeyi hem de toplumsal cinsiyete bölünmüş gelir payları yer almaktadır. Yine de gelir düzeylerinin endekslerde baskın çıkma eğilimi bulunmakta; sonuç olarak da düşük gelir düzeyine sahip ülkeler endekslerin kazanç dağılımı ve diğer bileşenlerin de kusursuz toplumsal cinsiyet eşitliğinde bile yüksek sonuç alamamaktadır. Daha da önemlisi GEM göstergelerinin neredeyse hepsinin güçlü bir elit önyargısını yansıttığı söylenebilir; bu durum gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerin kentli elitleri için ölçümü daha uygun hale getirmektedir. Bu endekste yaklaşık olarak kullanılan göstergeler altta yatan kavrama karşılık gelmemektedir.

2011 yılında yayınlanan son raporda Türkiye; Pakistan ve Ermenistan’ın altında 101. sırada. Türkiye’yi Azerbaycan ve İran izliyor. UNDP yetkilileri, cinsiyete bağlı gelişme endeksi verilerinde birçok kriterin yer aldığını hatırlattı. Cinsiyeti güçlendirme ölçüsü kadınların siyasal ve ekonomik hayatta etkin bir rol üstlenip üstlenemediklerini gösterir. Bu ölçü, kadınların parlamentodaki sandalye sayısını; kadın yasama üyelerinin, üst

düzey yetkili ve yöneticilerin; kadın profesyonel ve teknik çalışanların oranı gibi göstergeler de kadınların yönetimindeki etkinliğini göstermektedir. Erkeklerle göre kadınların işgücüne katılım oranı, aynı işteki kadın ve erkek çalışanların ücretleri, erkeklerle göre kadınların geliri ekonomik bağımsızlığın bir göstergesi olarak kazanılan gelirdeki cinsiyete bağlı eşitsizliği ölçümler. (Yumuşak, 2009: 24)

Bununla birlikte, kadının toplumsal yaşamdaki konumunu ve rolünü belirten tüm göstergeleri bir araya getirerek daha genel bir analiz yapmayı mümkün kılan endeksler de oluşturulmaktadır. Bu tür endekslerde, kadınların konumu erkeklerle mukayese edilerek belirlenmekte ve ülkelerin aldığı değerler çerçevesinde ülkeler arasında bir karşılaştırma yapmak mümkün olmaktadır. Sözü edilen bu kriterlerin en önemlilerinden biri, çeşitli kriterlere göre kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliği gösteren Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (Gender Gap Index - Gender Inequality Index)'dir. Başka bir endeks ise HDI'de yer alan göstergelerin kadın-erkek arasındaki eşitsizliğe göre hesaplanarak puanlandığı *Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi* -Gender-Related Development Index- (GDI)'dir. (Dijkstra & Hanmer, 2000: 41)

UNDP Raporlarına göre, 2006 yılında 96'ncı, 2007'de 92'nci iken 2008 yılında 76'ncı sıraya yükselen Türkiye, yeniden üç puan gerileyerek 2009 yılında 79'uncu sıraya inmiş oldu ve 2011 yılı raporuna göre HDI ülke sıralamasında ancak 92. sırada yer alabildi. Türkiye'de 1980-2007 arasında doğumda beklenen ortalama ömrün yaklaşık 11 yıl, yetişkinlerde okuryazarlık ve okullaşma oranlarının yüzde 23, satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılanın yüzde 100 artması ve eğitilmiş nüfus oranındaki önemli artış bile, Türkiye'yi cinsiyete dayalı gelişmişlik endekslerinde (GDI) alt sıralardan kurtaramadı.

3.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

HDI belirtildiği üzere bir ülkenin ortalama başarısını ölçüyor fakat, ülkelerin bu başarısındaki cinsiyet dengesizliklerini içermemektedir. Cinsiyete Bağlı İnsani Gelişme Endeksi'ne ilk kez 1995 raporunda yer verilmiştir. 2010 yılında ise HDR cinsiyet eşitsizliğinin yeni bir ölçümünü tanıtmıştır: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII). Cinsiyete göre gelişme endeksi bağlamında ele alınması gereken önemli bir ölçü olan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, UNDP'nin 2010 yılı raporu ile birlikte yayınlanmaya başlamıştır. Yeni bir endeks olan Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) kazanımlar açısından kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği üç boyutta ve beş indikatör/gösterge ile yansıtan bileşik bir ölçüdür: *üreme sağlığı, güçlendirme ve iş gücü piyasası* (reproductive health, empowerment and the labour market). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi, ulusal insani gelişme başarılarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından ne derece zarar gördüğünü ortaya çıkarmak ve politika analizi ve savunuculuk çabaları için deneysel zeminler sağlamak üzere tasarlanmıştır. (UNDP, 2010)

GII kadınlar ve erkekler arasındaki derin sosyal ve ekonomik farklılıklarının –eşitsizliklerin- insani gelişmeye negatif etkisini ölçmek için dizayn edilmiştir, diye belirtmiştir Jeni Klugman. Endeks anne ölüm oranları ve parlamentodaki kadınların temsil oranlarını içermektedir. GII ölçümlere göre eşit olan Hollanda ile en az eşit olan Yemen arasındaki skalada cinsiyet eşitsizliğinden ulusal insani gelişme endeksinden farklılıkları ölçmektedir. Endeks olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) deneysel bir endeks olarak uygulanmıştır ve tabii kusursuz bir ölçü değildir. HDI gibi GII da muhtemelen geliştirilmeye devam edilecektir. (UNDP, 2011) Kadınların iktisadi durumunu ve sosyal hayattaki konumunu erkeklerle göre ortaya koyan Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi; ekonomi, eğitim, sağlık ve politikadan oluşan farklı alanlardaki kriterleri temel almaktadır. Bu kriterler erkeklerle göre kadınların durumunu gösteren ekonomik hayata katılım ve fırsatlara erişim, eğitim edinimi ve politik haklara sahip olma ile sağlık ve yaşam beklentisidir. Her bir kriter ilgili konularda seçilen farklı göstergelerle ölçülmekte ve bu göstergelere farklı ağırlıklar verilmektedir. (Yumuşak, 2009: 24)

GII, GDI ve GEM unsurlarını birleştirmektedir şöyle ki; GDI ve GEM'in en tartışmalı unsuru olan gelir, toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinin bir bileşeni değildir. Daha da önemlisi, bu yeni geliştirilen endeks bir boyutta elde edilen yüksek kazanımın başka bir boyutta elde edilen düşük kazanımı tazmin etmek için kullanılmasına olanak vermemektedir. Böylece GII, eski toplumsal cinsiyet ölçülerinin (GDI ve GEM) sınırlamalarını ve kısıtlarını aşmaya çalışmaktadır. Ancak, GDI'de olduğu gibi değere bakılarak hangi cinsiyetin daha iyi olduğu belirlenmemektedir. Endekste sağlık boyutu (reproductive health) iki gösterge ile ölçülür; bunlardan biri anne ölüm oranı diğeri ergen doğurganlık oranı. Güçlendirme boyutu (empowerment) da iki gösterge ile ölçülür: her bir cinsiyetin parlamentoda sahip olduğu koltuk oranı ve orta ve yüksek öğrenime devam etme seviyeleri. Çalışma boyutu (labour market) kadınların iş gücüne katılımları ile ölçülür. Endeks değeri 0 (sıfır) ile 1 (bir) aralığında değişir ve 0 kadın ve erkekler eşit olduğunu gösterirken 1 değeri iki cinsiyet arasındaki eşitsizliğin en üst noktasını yansıtmaktadır. Örneğin çalışma boyutundaki eşitsizliği ölçmede GII, 0 ile 1 aralığında bir değer alır; sıfır kadın ve erkekler eşit ücret aldıklarında ve bir erkek veya kadınlar tüm boyutlarda diğere kıyasla düşük ücret aldıklarında verilen bir değerdir. (Human Development Report 2010)

Farklı değişkenler kullanılır çünkü toplam eşitsizliğin kayıplarını doğrudan karşılaştırmak tek bir değişken veya kriterle mümkün değildir. Cinsiyet eşitsizliğinden dolayı ortaya çıkan başarı kayıplarında ülkeler arasında muazzam farklılıklar görülmektedir şöyle ki; yüzde 4,9'dan yüzde 76,9 oranına kadar ülkeden ülkeye muazzam farklılıklar olabilmektedir. Diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle insani gelişmedeki başarı

kayıpları ülkeler arasında büyük oranlarda değişmektedir. Rapordan da anlaşılacağı üzere belirtmek gerekir ki, insani gelişmede eşit olmayan dağılıma sahip olan ülkeler kadınlar ve erkekler arasında yüksek eşitsizlik ortaya koymaktayken, yine yüksek oranda toplumsal cinsiyet eşitsizliği sergileyen ülkeler insani gelişmede de eşit olmayan bir dağılım ortaya koymaktadırlar. (Altun, 2009)

UNDP 2011 GII Raporu'na göre bir çok ülkede kadın ve kız çocuklarının sağlık, eğitim ve işgücü piyasasında ayrımcılığa maruz kaldığı yaygın olarak kabul görmektedir. Bu durum kendi özgürlükleri ve başarıya ulaşmalarında olumsuz yansımaları da beraberinde getirmektedir. Kadın ve kız çocuklarının karşılaştığı dezavantajlar eşitsizliğin önemli bir kaynağıdır. İnsani Gelişme Raporu baş istatistik uzmanı Milorad Kovacevic'in ifadesiyle, "Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi, artık neredeyse bir efsane haline gelmiş olan 'ortalama insandan' ziyade, bize toplumun tüm kesimlerindeki gelişmeyi daha iyi değerlendirme olanağı veriyor. Bizim için bu denklemde sağlık ve eğitimin dağılımı da en az gelir dağılımı kadar önemli. Eldeki veriler pek çok ülkede bu anlamda eşitsizlikler olduğunu gösteriyor

3.2 Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi

Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişme Endeksi – The Inequality-adjusted Human Development Index- (*IHDI*) de 2010 yılında yayımlanmış olan İnsani Gelişme Raporu kapsamında bir ulusal ortalamalar bileşik endeksi olarak iç eşitsizlikleri gereğince yansıtmayan HDI'nin bir tamamlayıcısı olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi –The Multidimensional Poverty Index- ile birlikte gündeme getirilmiştir. Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (MPI) temiz su, yakacak ve sağlık hizmetlerine erişimin yanı sıra sadece gelir standartlarına bakarak anlaşılabilen resmin tamamını göstermeye yardımcı, temel ev eşyaları ve ev standartları gibi aile bazındaki etmenleri inceliyor. Veri sınırlılıkları nedeniyle bu bileşik endeksler insani gelişmenin sivil katılım, çevresel sürdürülebilirlik ya da eğitim ve sağlık standartlarının eşitliği gibi aynı derecede önemli unsurlarını ölçümlenmemektedir. (Feminist Economics, 2011)

Ulusal nüfuslar içinde okullaşma, yaşam süresi ve gelir dağılımının ölçülmesinde IHDI, ünlü İngiliz iktisatçı Anthony Barnes Atkinson tarafından geliştirilmiş olan yöntemi kullanıyor. UNDP baş istatistikçisi Kovacevic, konuyla ilgili olarak "Sağlık, eğitim ve gelir eşitsizliklerinin ölçülmesinde cetvelin alt kademelerinde gerçekleşen değişiklikleri daha yaygın olarak kullanılagelen Gini katsayısından daha hassas okuyabilen Atkinson yaklaşımını kullandıklarını" ifade ediyor. IHDI'ya göre düzeltilmiş bir HDI veri tablosu aşağıdaki gibidir. Örnek olarak bu tabloya göre, IHDI endeksine uyarlandıktan sonra ülkelerin HDI verilerine göre sıralamaları bir çok ülke için değişmektedir. 2011 yılı HDI ve IHDI verilerine bakıldığında HDI sıralamasında arka arkaya olan iki ülkeden Türkiye 92. Sırada ve Azerbaycan ise 91. Sırada yer almışlardır. Ancak, Türkiye'nin HDI puanı 0.699 ve Azerbaycan'ın 0.700 iken, eşitsizliğe uyarlanmış gelişme indeksinde Türkiye'nin puanı 0.542'ye düşerken Azerbaycan'ın puanı 0.620'ye düşüyor. Dolayısıyla, Türkiye'nin eşitsizlikten dolayı insani gelişme başarısındaki kaybı %22.5 olurken, HDI sıralamasındaki yeri 2 basamak gerileyerek (-2) 94. sıraya düşüyor; öte yandan Azerbaycan'ın kaybı sadece %11.4 olarak gerçekleşiyor ve nispeten daha eşitlikçi bir gelişme gösterdiği için listedeki sırası 11 basamak ilerleyerek HDI sıralamasında 80. sıraya yerleşiyor.

4 Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Türkiye, Japonya ve Suudi Arabistan gibi ülkeler kabul edilebilir ortalama sosyal indikatör değerlerine sahipken, kadınlar ve erkekler arasında büyük farklar göze çarpmaktadır. Bu da göstermektedir ki, ekonomik gücü ne olursa olsun bir toplumda cinsiyet ayrımı yapılmaksızın fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışılması bir hedef olmalıdır. Son altı yıldır ülkelerin %85'i toplumsal cinsiyet eşitliği rasyolarını iyileştirirken, dünyanın geri kalanının durumu giderek kötüleşiyor, özellikle bir kaç Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde bu durum daha da belirginleşmektedir. Küresel Cinsiyet Farklılık Raporu 2011'de Yeni Zelanda, Güney Afrika, Sri Lanka ve Britanya'da cinsiyet eşitlik oranlarında 2011 yılında hafif bir düşme gerçekleşirken; Türkiye, Tanzanya, Katar, Etiyopya ve Brezilya gibi ülkelerde de cinsiyet eşitliğinde kazanımlar oldu.

Türkiye'de kadın istihdamı ve kadın emeğindeki mevcut durum, ülkedeki toplumsal cinsiyet eşitsizliği tablosundan bağımsız düşünülemez. Bu nedenle öncelikle Türkiye'de toplumsal cinsiyete ilişkin temel verilere göz atmakta yarar vardır. (Sosyal-İş 8 Mart Raporu, 2010: 9) Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Organization), Dünya Bankası, Avrupa Birliği, Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği gibi uluslararası ve ulusal istatistiklerde kadınlar ve kadın işgücü dezavantajlı grup içinde yer almaktadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı ve genel istihdam içindeki oranları sosyal, ekonomik, kültürel vb. nedenlerle gerek Dünya, gerekse AB ölçeğine göre çok düşüktür. Bu bağlamda eksik istihdam sorunu hem Türkiye hem de diğer ülkeler için üretim, yatırım, tasarruf, tüketim, milli gelir gibi ekonomik göstergelerle düşünüldüğünde en ciddi sorunlardan birini oluşturmaktadır. (Kumaş & Çağlar, 2011: 249)

Önemli bir husus; küresel ölçekte yapılan araştırmaların bulguları ve toplumsal cinsiyet eşitliği endeksleri, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dünyanın en kötü durumdaki ülkelerinden biri olduğunu göstermektedir. Nitekim, Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu (Global Gender Gap Report)'na göre Türkiye dünyada toplumsal cinsiyet uçurumunun en derin olduğu ülkelerden biridir. Bu raporda ülkeler, toplumsal cinsiyet uçurumuna göre; "*ekonomik katılım ve fırsatlar*,

eğitime erişim, siyasal güçlenme, sağlık ve hayatta kalabilme” gibi dört temel kriter esas alınarak sıralanmaktadır. Raporda ülkelere 0 ile 1 arasında bir puan verilmekte; puan 1’e yaklaştıkça uçurum kapanmakta, 0’a yaklaştıkça derinleşmektedir. Türkiye’nin bu sıralamadaki konumu, 2006-2011 yılları arasında şöyle seyretmiştir: 2006’da 115 ülke arasından Türkiye 0,585 puan ile küresel cinsiyet eşitsizliği sıralamasında 105. Sırayı alarak ve cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 11. ülke olmuştur. 2007’de 0,5768 puanla 128 ülke arasından 121. sırada yer alıp, cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 8. ülke, 2008’de 0,5853 puanla 130 ülke arasından 123.sırada gelerek cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 8. ülke, 2009’da 0,5828 puanla 134 ülke arasından 129. ülke olmuş ve cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 6. Ülke, 2010 yılında 0,5876 puanla 134 ülkeden 126. Sırada yer alarak cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 8.ülke, 2011 yılında ise 0,5954 puanla 135 ülke arasından 122.sırada yer almış ve cinsiyet eşitsizliğinin en derin olduğu 13. ülke olmuştur.

Dünya Ekonomik Forumunun hazırladığı *Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporu* (Gender Gap Report) 2006-2009 raporlarından derlenmiştir. Bu rapora göre 2006-2009 yılları arasında rapor kapsamında incelenen ülkelerin yüzde 86’sında toplumsal cinsiyet uçurumu kapanma eğilimi göstermiştir. Ancak Türkiye bu süreçte Kadınların işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik oranları açısından, dünya geneli ve çeşitli bölgeler ile kıyaslandığında, Türkiye’nin kadın istihdamı açısından son derece kötü bir noktada olduğu bir kez daha görülmektedir. 2009 yılı itibarıyla Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 26 iken dünya ortalaması yüzde 51,6; Türkiye’de **kadınların istihdam oranı yüzde 22,3 iken dünya ortalaması yüzde 48; Türkiye’de kadınların işsizlik oranı yüzde 14,3 iken dünya ortalaması yüzde 7’dir**. Türkiye, kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranı açısından dünya ortalamasının ancak yarısı kadar bir oran yakalayabilirken, kadın işsizliğinde dünya ortalamasının iki katı bir orana ulaşmaktadır.

2009 yılı esas alınarak Türkiye dünyanın çeşitli bölgeleri ile kıyaslandığında ise, Türkiye’de kadınların işgücüne katılım ve istihdam oranının yalnızca Orta Asya ortalamasının biraz üstünde olduğu, diğer 8 bölgeden ise düşük olduğu görülmektedir. İşsizlik oranı açısından ise Türkiye’de kadın işsizliği Kuzey Afrika ve Orta Asya ortalamasının biraz altında olup, diğer 7 bölgeden yüksektir. (ILO, 2010: 45-50) Türkiye’de son yirmi yılda hem erkekler hem de kadınların istihdamında tarım sektörünün payı azalırken, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı artmıştır. Ancak kadınlarda bu dönüşüm çok daha keskin bir biçimde yaşanmıştır. 1989 yılında istihdam edilen kadınların yüzde 76,6’sı tarım, yüzde 8,8’i sanayi, yüzde 0,2’si inşaat, yüzde 14,4’ü hizmetler sektörlerinde iken, 2009 yılına gelindiğinde kadın istihdamının yüzde 41,7’si tarım, yüzde 14,7’si sanayi, yüzde 0,7’si inşaat, yüzde 43’ü hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir. Tarım sektöründen ayrılan kadınlar, sanayi ve hizmetler sektörlerine yönelmiş, 2009’a gelindiğinde hizmetler sektörü ilk defa tarım sektöründen daha fazla kadın istihdamını çeker hale gelmiştir. Son yirmi yılda kadın ve erkek istihdam oranları arasındaki fark kayda değer ölçüde kapanmış olmakla birlikte, hala her alanda azımsanmayacak farklar vardır. Örneğin, tarımda istihdam edilenlerdeki pay kadınlarda erkeklerden çok daha yüksek iken; diğer sektörlerin istihdamdaki payı erkeklerde kadınlardan daha yüksektir. İnşaat sektörü hala kadınların istihdamında çok küçük bir paya sahip olmaya devam etmektedir. Hizmet sektöründe ise kadın istihdamı daha yoğun görülmektedir ve bu da temel olarak, çalışma koşullarının ve kadınların fiziksel ve duygusal yapılarının hizmet sektörüne daha uygun olduğu görüşünden ileri gelmektedir.

Meslek gruplarına göre istihdam verileri incelendiğinde Türkiye’de cinsiyete dayalı işbölümünün sürdüğü görülmektedir. Birçok meslek grubunun kadın ve erkek istihdamındaki payı arasında ciddi farklılıklar bulunmakta ve genel bir eğilim olarak nitelik veya mesleki vasıf gerektirmeyen işlerin kadın istihdamındaki payı erkeklerden daha fazladır. Ancak bu eğilimin istisnası profesyonel meslek mensupları ve yardımcı profesyonel meslek mensuplarının kadın istihdamındaki payının erkeklerinkinden daha yüksek olması oluşturmaktadır. 2009 yılı itibarıyla Kadınların yaklaşık yüzde 50’si tarım-hayvancılık işleri ve nitelik gerektirmeyen işlerde çalışmakta, erkeklerde bu oran yüzde 27,6’da kalmaktadır. Üst düzey yönetim ve müdürlük gibi karar alma ve uygulamaya ilişkin mesleklerin kadın istihdamındaki payı yüzde 3,2 iken erkeklerde yüzde 10,8’dir. Yine sanayi sektöründeki nitelikli işgücünü oluşturan tesis ve makine operatörlüğü ve montajcılık mesleklerin kadın istihdamındaki payı yüzde 3,1 iken erkeklerde bu oran yüzde 12,1’dir. Profesyonel meslek mensuplarının kadın istihdamındaki payı yüzde 10,1 iken bu oran erkeklerde yüzde 5,7’dir. Bu meslek grubunun kadın istihdamındaki payının daha yüksek olması, eğitilmiş kadın işgücünün öğretmenlik, doktorluk, avukatlık, muhasebecilik gibi mesleklerde yoğunlaşmasına işaret etmektedir.

Türkiye, Japonya ve Suudi Arabistan gibi ülkeler kabul edilebilir ortalama sosyal indikatör değerlerine sahipken, kadınlar ve erkekler arasında büyük farklar göze çarpmaktadır. Bu da göstermektedir ki, ekonomik gücü ne olursa olsun bir toplumda fırsat eşitliğinin sağlanmaya çalışılması bir hedef olmalıdır. Son altı yıldır ülkelerin %85’i toplumsal cinsiyet eşitliği rasyolarını iyileştirirken, dünyanın gerikalanının durumu giderek kötüleşiyor, özellikle bir kaç Afrika ve Güney Amerika ülkelerinde bu durum daha da belirginleşmektedir. Küresel Cinsiyet Farklılık Raporu 2011’de Yeni Zelanda, Güney Afrika, Sri Lanka ve Britanya’da cinsiyet eşitlik oranlarında 2011 yılında hafif bir düşme gerçekleşirken; Türkiye, Tanzanya, Katar, Etiyopya ve Brezilya gibi ülkelerde de cinsiyet eşitliğinde kazanımlar oldu. Türkiye, 2004 yılından itibaren Avrupa Birliği müktesebatını karşılamaya yönelik insan hakları, eşitlik ve demokratik yargıyı da içeren bir dizi reform talebiyle Avrupa Birliği üyelik müzakereleri sürecine girdi. Anayasa, Ceza Kanunu, Medeni Kanun ve İşçi Kanunu’nda

birçok ilerleme kaydedilmesine rağmen bu hakların uygulanması ve fiilen hayata geçirilmesi kadınlar için temel kalkınma göstergelerine de yansıdığı üzere hala çok büyük bir sorun. Hatta bu göstergeler karşılaştırıldığında, cinsiyet eşitliği açısından Türkiye hızla gelişen ekonomisine ve G-20 ülkeleri sınıfına dahil olmasına rağmen, orta gelirli ülkelerin çok gerisinde ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin daha da çok gerisinde kalıyor. (Altun, 2009)

Kadınlarla ilgili temel sorunların başında, siyasete ve genel olarak karar almaya düşük katılım oranı (ulusal ve yerel düzeyde), genç kadınlar arasında yüksek olan ve artmaya devam eden işsizlik (beraberinde güven ve vizyon kaybının yanında genç kadınların ilerlemesini teşvik edecek örneklerin azalması); ve her ne kadar düşmeye başlasa da yine de kadına karşı şiddetin yüksek oranda kabul görmesi geliyor. (UNDP: 2011) T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne göre kadınların ilerlemesinde ve güçlendirilmesinde diğer çarpıcı veriler: Kadınların % 57.2'si tarım sektöründe görev alıyor ve tarım sektöründeki kadınların %50'si ödeme yapılmaksızın aile iş gücünün bir parçası olarak çalışıyor; Her üç kadından biri şiddet kurbanı; Yaşları 15 ile 19 arasında olan kadınların % 63'ü kadına yönelik şiddeti onaylıyor. Kadına yönelik aile içi şiddet Türkiye'de artarak ilgi odağı haline gelmesine rağmen, çok yakın bir zamana kadar problemle ilgili resmi ulusal veri yoktu. Politik güç elde etmede de kadınların sahip olduğu oran çok yetersizdir. Türkiye'nin 81 ilinden 39 il genel meclisinde bir tek kadın üye yok! Türkiye'nin yarısında iller kadınsız meclislerce yönetiliyor. Pasta grafikte yüzde 0.56 ya da yüzde 1'lik oranları grafik programları bile hesaba katmak istemiyor. Yüzde 0.56 pasta saç teli kadar bile yer tutmuyor.

Türkiye'de 1980-2007 arasında doğumda beklenen ortalama ömür yaklaşık 11 yıl, yetişkinlerde okuryazarlık ve okullaşma oranlarının yüzde 23, satın alma gücü paritesine göre uyarlanmış kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılabın ise yüzde 100 artması bile, Türkiye'yi cinsiyete dayalı gelişmişlik endekslerinde alt sıralardan kurtaramadı. Maalesef yıllar geçtikçe kadınların iktisadi hayata katılımı ve çalışma oranlarındaki artış negatif olarak etkilenmiştir. Özetle, Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı 1950'lerin ortasından beri düşmektedir; 1950'lerin ikinci yarısında bu oran yüzde 70'lerde iken 2000'li yıllarda bu oran yüzde (%) 20'lere kadar gerilemiştir. (Ecevit, 2008: 115) Nitekim, Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranı, diğer bir ifadeyle istihdam edilen ve işsiz kadınların çalışabilir yaştaki kurumsal olmayan kadın nüfusuna oranı, 1989 yılında yüzde 36,2 iken bu oran 1999'a gelindiğinde yüzde 30'a, 2009'a gelindiğinde ise yüzde 26'ya düşmüştür. Yani son yirmi yılda kadınların işgücüne katılım oranı yüzde (%) 28 azalmıştır. (Sosyal-İş Sendikası 8 Mart Raporu, 2010: 17) Aynı dönemde erkeklerin işgücüne katılım oranı ve genel işgücüne katılım oranı da gerilemiştir. Son 20 yılda erkeklerin işgücüne katılım oranı yüzde 12,4 azalırken, genel işgücüne katılım oranı yüzde 17,6 azalmıştır. Oysa, kadınların işgücüne katılımı düşmeye devam ederken, bu düşüş erkeklere kıyasla daha fazla olmuştur. Benzer bir düşüş kadınların istihdam oranında (istihdam edilen kadınların çalışabilir yaştaki kurumsal olmayan kadın nüfusuna oranı) da yaşanmıştır. 1989'da yüzde 32,7 iken bu oran 1999'a gelindiğinde yüzde 27,7'ye, 2009'a gelindiğinde ise yüzde 22,3'e düşmüştür. Kısaca, son yirmi yılda kadınların istihdam oranı yüzde 31,8 azalmıştır. Yine aynı dönemde erkeklerin istihdam oranı ve genel istihdam oranı da gerilemiş, erkeklerin istihdam oranı yüzde 18; genel istihdam oranı ise yüzde 22,6 azalmıştır.

Kadınların işsizlik oranı 1989'da yüzde 9,5 iken bu oran 1999'a gelindiğinde yüzde 7,6'a düşmüş, 2009'a gelindiğinde ise yüzde 14,3'e yükselmiştir. Açıkça kadın işsizliği son yirmi yılda yüzde 50,5 artmıştır. Erkeklerde ise işsizlik oranı 1989'da yüzde 8,2; 1999'da yüzde 7,7, 2009'da ise yüzde 13,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerle erkeklerin işsizlik oranındaki artış yüzde 69,5 olarak gerçekleşmiş. Yine son 10 yıllık döneme bakıldığında kadınların işsizlik oranındaki artışın yüzde 88,2 olduğu görülürken, bu dönemde erkeklerin işsizlik oranındaki artış yüzde 80,5, genel işsizlik oranındaki artış ise 81,8 olarak görülmektedir. Kısaca yine kadınların işsizlik oranındaki artış, erkeklerin işsizlik oranındaki artıştan biraz fazla gerçekleşmiştir. (Sosyal-İş Sendikası 8 Mart Raporu, 2010: 17)

Çalışma hayatındaki cinsiyet eşitsizliğinin bir başka ortaya çıktığı nokta eksik istihdam sorunudur. Eksik istihdam cinsiyet, nitelik, yaş vb. değişkenlere bağlı olarak işgücü piyasasındaki grupları farklı düzeyde etkileyebilmektedir. Örneğin; Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Küresel İstihdam Eğilimleri Raporu'na göre (ILO, 2011: 64-69) Dünya'da kadınların istihdama katılma oranı %49.2, erkeklerin %72.9 (2010 yılı), kadınların işgücüne katılma oranı, %52.7, erkeklerin %77.9'dur (2009 yılı). ILO'ya göre Dünya'da %25-30 (1998) oranında eksik istihdam olduğu tahmin edilmektedir (Köhler, 2006). Kadınlar toplumsal cinsiyetçi bakışına bağlı olarak bazı işlerde istihdam fırsatı bulabilmekte veya çalışma hayatında daha kısa sürelerle çalışabilmektedirler (Lordoğlu & Özkaplan, 2005: 221-26) TÜİK tarafından 2009 yılında Hanehalkı İşgücü Anketi (HİA) verileri ile kadın öznesinde eksik istihdamın belirleyenlerine yönelik ekonometrik bir çalışma yapılmış ve kadın eksik istihdamını belirleyen unsurlara ilişkin tahmin sonuçları sunulmuştur. Bu çalışmada, kadınların dezavantajlı grup olduğunu gösteren bulgulara da ulaşılmıştır. Nitekim, genç ve kadın olmak tüm eksik istihdam türlerinde riski artırmaktadır, ayrıca genç kadınların, genç erkeklere göre piyasaya girişte eşit fırsatlara sahip olmadıklarını ifade edebilmek mümkündür. Tüm eksik istihdam türlerinde kadının kayıt dışı çalışmasının riski, erkeğe göre daha fazladır. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların eksik istihdam edilmesinde demografik özelliklerinin yanısıra, istihdam biçim, koşul ve durumlarının eksik istihdamlarını etkilediği görülmektedir. Kadının eksik

istihdamı, geleneksel yapıya veya toplumsal cinsiyetçi bakış açısına bağlı rol ve görevleri ile ilişkilendirilebilir. (Kumaş & Çağlar, 2011: 260-65)

5 Sonuç

Dünya genelinde son yıllarda kadınlar tarafından eğitimde eşitlik yönünde elde edilen başarılar maalesef, iktisadi hayatta ve istihdam sağlamada ya da politik güce sahip olma yönünde önemli bir etkiye sahip olmanın çok uzağındadır. Bu sonuca Social Watch tarafından 2012'nin 8 martında basılmış olan Cinsiyet Eşitlik Endeksi'nin (GEI) güncelleştirilmiş olan rakamlarından ulaşılabılır. Nitekim, çalışmada gözönünde bulundurulan 154 ülkeden hiçbiri cinsiyet farklılıklarını kabul edilebilir (acceptable) seviyeye daraltamamıştır. Çalışmada bahsedildiği üzere GEI kadın ve erkek arasındaki eğitim seviyesinden, ekonomi ve politik güce sahip olma açısından doğan farklılıkları ölçmektedir; ve endeks bu üç boyuttaki eşitsizliklerin bir ortalamasıdır. Eğitimde her seviyedeki okul kayıt oranlarındaki farkı hesaplarken; ekonomik hayata katılım oranı gelir ve istihdamdaki farklılıkları hesaplamaktadır. Güçlendirme indikatörü de oldukça kalifiyeli üst düzey işlerdeki, parlamentodaki ve yönetici pozisyonundaki kadın erkek farklılıklarını dikkate almaktadır. GEI 2011 raporunda dünya genelinde eğitim puanı 71 olarak hesaplanmış ve endeks katagorisine göre “*düşük*” olarak kabul edilmiştir, ancak ekonomik katılım ve işgücü bakımından 42 puanla “*çok düşük*” olarak tanımlanmış ve hatta 17 olan politik yetkilendirme boyutu “*kritik*” seviye olarak belirtilmiştir. Endeksin de belirttiği gibi ekonomide söz sahibi olma ve iş hayatında yüksek istihdam ve eşit ücret konularında ülkeler sınıfta kalmışlardır. Dünya ölçeğinde kadınlar ve erkekler arasındaki ücret eşitsizliğini gösteren detaylı istatistikler yoktur. Ancak çeşitli ülke ve bölgelerden derlenen istatistikler, küresel ölçekte kadın ve erkekler arasında ücret eşitsizliğinin devam ettiğini göstermektedir. (ILO, 2010: 19)

Türkiye'deki kadınların istihdam oranları ve çalışma biçimleri şu şekilde özetlenebilir: Dört kadından yalnızca biri işgücüne katılıyor, kadınların istihdam oranı % 22,3'tür, işsiz kadınların iş arama süresi de işsiz erkeklerin iş arama süresinden daha uzundur. Kadınların en çok istihdam edildiği sektörler sırasıyla; hizmetler, tarım ve sanayi sektörüdür. Tarımda istihdam edilen kadınların %96,2'si herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı bulunmamaktadır. Kırdaki 100 kadından 84'ü tarım kesiminde ve bunların yüzde 78'i herhangi bir ücret almaksızın ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Eğitim arttıkça işgücüne katılım da artmaktadır. Okur-yazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı yüzde 15, lise altı eğitimlilerde yüzde 21,8, lise mezunlarında yüzde 33,7 yükseköğretim mezunlarında yüzde 70,5'tir. (Kumaş&Çağlar, 2011: 260-265) ILO'nun “İşgücü Piyasasında Kadın Raporu”na göre; 55 ülkenin hemen hemen tamamında (1999 ile son yılları kapsayan dönem) eksik istihdam ve zamana dayalı eksik istihdamın büyük ölçüde kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Önemli bir nokta, ***Türkiye’de her on çalışandan yaklaşık yedisi erkek, üçü kadındır.*** Kadınların tam zamanlı iş bulma fırsatları, kırsal alanda mevsimlik çalışmaları (ücretsiz aile işçilerinin %73'ü kadındır), kentteki erkeklerle (%15.3) karşılaştırıldığında yüksek işsizlik oranları (20.4) ve düşük işgücüne katılma oranları (erkek %69.9; kadın %22.3), erkeğin evi geçindiren, kadının ise eve katkı konumundaki çalışmasına bağlı olarak çalışma süresi ve gelir açısından farklı işlerde çalışmaları veya iş aramaları kadın eksik istihdamının erkeklerle göre neden daha az olduğunu açıklayabilir (TÜİK, 2009). Türkiye’de kadınların çalışma hayatındaki durumlarına ilişkin verdikleri yanıtlar annelik veya toplumun kendilerine yüklediği bakım hizmeti ve eş rollerinden dolayı işgücü piyasasına girişlerinin zorlaştığını göstermektedir.

Türkiye’de çalışma hayatı ve istihdam koşulları, kadın ve erkek arasında kayıt dışı ve illegal çalışma oranlarında dahi farklılık göstermektedir. Kayıt dışı sektördeki kadınların, kayıtlı sektördeki erkeklere göre zamana dayalı eksik istihdam riski yaklaşık 3.7 kat daha fazladır. Erkeklerde ise aynı gruplama ile risk yaklaşık 1.8 kattır. Küresel İstihdam Eğilimleri Raporu’na göre; 2009 yılı için kadınların eğreti istihdam oranı %51.8, erkeklerin ise %48.9'dur (ILO, 2011:69). Türkiye’de de Dünya’ya benzer biçimde eğreti istihdamın, kadınlarda daha yaygın olduğu görülmektedir. Bütün bu olumsuz göstergelere rağmen belirtmek gerekir ki; son dönemde Türkiye’de kadınların üst ve orta düzey yönetici olarak istihdamında önemli pozitif gelişmeler kaydedilmiştir. Türkiye’deki üst düzey yönetici kadın çalışan oranı bir çok batılı ve gelişmiş ülke oranından daha yukarılara çıkmıştır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, küresel ölçekte etkin olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği maalesef çok yönlü ve toplumun tüm kesimlerini kapsayan bir insani gelişme için engel teşkil etmeye devam etmektedir. Türkiye’de de halen mevcut olan toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların iktisadi hayata katılımını ve siyasi hayattaki temsil oranlarını ciddi anlamda düşürmektedir.

Kaynakça

- Altun, Elif, 2009. “Türkiye Kadınsız Gelişiyor”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Makaleleri**, 20.05.2012.
- Anand, Sudhir & Sen, Amartya, 1995. **Occasional Paper 19: Gender Inequality in Human Development: Theories and Measurement.**

- Dijkstra, Geske A. & Hanmer, Lucia C., 2000. "Measuring Socio-Economic Gender Inequality: Toward an Alternative to the UNDP Gender- Related Development Index", **Feminist Economics** 6(2), 2000, 41–75.
- Ecevit, Y., 2008. "İşgücüne Katılım ve İstihdam", Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri Raporu" içinde,[<http://www.tusiad.org.tr/FileArchive/KadınRapor.pdf>], 12.06.2012.
- Feminist Economics, 2011. içinde, www.feministeconomics.org, 17 (1), 07.06.2012.
- Kaya, Muammer, 2009. "İnsani Gelişme Endeksi (İGE) Gelirin Ötesinde Yaşam Standardını ve Refahı Belirlemektedir", UNDP içinde, (<http://www.undp.org>), 25.05.2012.
- Köhler, G., 2006. "The Global Stratification of Unemployment and Underemployment", Centro Argentino de Estudios Internacionales Programa Teoría de las Relaciones Internacionales / IR Theory Program, Argentine Center of International Studies, Working Papers 012, www.caei.com.ar/es/programas/teoria/t12.pdf, (10.06.2012).
- Kumaş, Handan & Çağlar, Atalay, 2011. "Türkiye'de Kadın Eksik İstihdamını Belirleyen Faktörler", **Çalışma ve Toplum**, 2011(2), s.249-289,.
- Lordoğlu, K. & Özkaplan, N, 2005. **Çalışma İktisadı**, İstanbul: Der Yayınları.
- Sosyal-İş Sendikası, 2011. 8 Mart'ın 100. Yıl Dönümünde Türkiye'de ve Dünyada Kadın Emegi ve İstihdamı Raporu, Mart 2011.
- TÜİK, 2010. Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2009, <http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi>, 28.06.2012.
- TÜİK, 2009. http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=24&ust_id=7, 28.06.2012.
- Yumuşak, İbrahim Güran, 2009. **Kadın Eğitiminin İktisadi Analizi**, "İktisadi Yaşam ve Kadın Eğitimi", Nobel: Ankara.
- WEF, 2010. The Global Gender Gap Report, <http://weforum.org/en/Communities/Women%20Leaders> 2010, 12.06.2012.
- WEF, 2011. The Global Gender Gap Report, 2011, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-2011>.
- <http://www.undp.org>, 28.05.2012
- <http://www.hdr.undp.org>, 14.06.2012
- <http://www.eylem.com/hdr/hdrindex.htm>, 14.06.2012
- <http://www.sde.org.tr/tr/haberler>, "Türkiye Kadınsız Gelişiyor", 14.06.2012
- http://www.sosyal-is.org.tr/dosyalar/kadin_emegi_ve_istihdam
- <http://www.socialwatch.org/node.01.07.2012>
- ILO, 2011. <http://www.ilo.org/public/turkish/region/eurpro/ankara/areas/women.htm>
- <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/TUR>, 30.06.2012
- Gender in Development Documents, 2011. <http://undp.org.tr>, 03.05.2012.
- UNDP, 2011. <http://hdr.undp.org/en/statistics/gii/>, 20.05.2012.